

Radosław Zenderowski*

Karolina Skobejko**

Chorwacja wobec Inicjatywy Trójmorza

Croatia and the Three Seas Initiative

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: Chorwacja, Inicjatywa Trójmorza (Three Seas Initiative – 3SI), Europa Środkowa, Balkany

Keywords: Croatia, Three Seas Initiative – 3SI, Central Europe, Balkans

Abstrakt: Artykuł podejmuje temat miejsca i roli Chorwacji w Inicjatywie Trójmorza (Three Seas Initiative – 3SI). Celem artykułu jest: (a) ukazanie stosunku głównych sił politycznych do 3SI; (b) wskazanie na skalę zainteresowania tym projektem ze strony krajowych ośrodków analitycznych; (c) analiza powodów zaangażowania lub rezerwy i dystansu do Inicjatywy Trójmorza; (d) analiza przypisywanej sobie lub oczekiwanej roli w Inicjatywie Trójmorza; (e) analiza postrzegania innych państw – uczestników Inicjatywy Trójmorza; (f) analiza konkurencyjnych lub komplementarnych względem Inicjatywy Trójmorza projektów integracyjnych mających lub mogących mieć znaczenie dla Chorwacji; (g) ukazanie stosunku rządu w Zagrzebiu do rozwijanego wymiaru wykonawczego/międzyrządowego; (h) wskazanie na identyfikowane przez władze chorwackie zagrożenia i szanse dla Inicjatywy Trójmorza; (i) analiza postrzegania relacji 3SI z Unią Europejską; (j) analiza postrzegania i ocena polityki państw trzecich wobec

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0249-0499>, prof. dr hab., kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. E-mail: r.zenderowski@uksw.edu.pl.

** ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2706-9801>, doktorantka z zakresu nauk o polityce na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. E-mail: karolinaskobejko@wp.pl

Inicjatywy Trójomorza (z perspektywy Zagrzebia). Struktura artykułu podporządkowana została wyżej wymienionym celom.

Abstract: *The article raises the topic of Croatia's place and role in the Three Seas Initiative (3SI). The aim of the article is: (a) showing the relationship of the main political forces to the 3SI; (b) an indication of the scale of interest in this project from national analytical centers; (c) analysis of the reasons for involvement or reserve and distance to the Three Seas Initiative; (d) analysis of the role attributed or expected in the Three Seas Initiative; (e) analysis of the perception of other states – participants of the Three Seas Initiative; (f) analysis of integration projects competing or complementary to the Three Seas Initiative which are or may be of importance for Croatia; (g) to show the attitude of the government in Zagreb to the executive/intergovernmental dimension being developed; (h) an indication of the threats and opportunities identified by the Croatian authorities for the Three Seas Initiative; (i) analysis of the perception of 3SI's relations with the European Union; (j) analysis of the perception and assessment of the policy of third countries towards the Three Seas Initiative (from the Zagreb perspective). The structure of the article follows the above-mentioned goals.*

Wprowadzenie

Chorwacja jest niewielkim pod względem terytorialnym (56,6 tys. km²) i demograficznym (4,1 mln) państwem, którego ziemie na przestrzeni wieków znajdowały się pod panowaniem kilku większych organizmów państwowych. Terytorium dzisiejszej Chorwacji od XII wieku wchodziło w skład Węgier, od XVI wieku ziemie chorwackie znalazły się pod panowaniem Austrii, a następnie Turcji osmańskiej, by od XIX wieku wskutek wycofywania się Turcji z Europy, powrócić pod berło Habsburgów, przy czym od 1867 r. formalnie stanowiły one węgierską część dualistycznej monarchii austro-węgierskiej. Wraz z końcem I wojny światowej ziemie chorwackie znalazły się w granicach Królestwa Serbów, Chorwatów i Słowenów (od 1929 r. – Jugosławii). W czasie II wojny światowej, w latach 1941–1945 na większej części terytorium Chorwacji oraz Bośni i Hercegowiny funkcjonowało za zgodą III Rzeszy oraz Włoch – Niepodległe Państwo Chorwackie. Po zakończeniu wojny ziemie chorwackie stały się integralną częścią socjalistycznej Jugosławii. W 1991 r. parlament chorwacki, stanowiący jeszcze wówczas element składowy jugosłowiańskiego systemu politycznego, ogłosił niepodległość Chorwacji, wskutek czego doszło do wybuchu trwającego 4 lata konfliktu zbrojnego z siłami federalnymi (*de facto* z Serbami).

Chorwacja należy zatem po pierwsze, do państw o stosunkowo nie-
długiej historii suwerenności, a jej ziemie przez długi czas pozostawały
pod kulturowym, gospodarczym i politycznym wpływem tak różnych
organizmów politycznych jak: Węgry, Wenecja, Austria i Turcja. Po
drugie – będąc niewielkim państwem znajdującym się na styku trzech
makroregionów europejskich: adriatyckiego, bałkańskiego i środkowoeu-
ropejskiego, Chorwacja staje przed niełatwym wyborem swojej geopolity-
cznej tożsamości i wyznaczeniem zasadniczych wektorów swojej poli-
tyki zagranicznej¹. Udział w Inicjatywie Trójmorza ma m.in. uwypuklić
środkowoeuropejską, nie bałkańską tożsamość państwa i narodu (choć to
trudne zadanie zważywszy na obecność Chorwatów w Bośni i Hercegowi-
nie oraz Serbii). Ma podkreślać 1000-letnie związki z Europą Środkową
i zachodnim kręgiem kulturowym i na swój sposób unieważniać 70-letni
„epizod jugosłowiański” i (nieudane) próby bałkanizacji Chorwacji².

Celem artykułu jest: (a) ukazanie stosunku głównych chorwackich sił
politycznych do 3SI; (b) wskazanie na skalę zainteresowania tym projek-
tem ze strony krajowych ośrodków analitycznych; (c) analiza powodów
zaangażowania lub rezerwy i dystansu do Inicjatywy Trójmorza; (d) ana-
liza przypisywanej sobie lub oczekiwanej roli w Inicjatywie Trójmorza;
(e) analiza postrzegania innych państw – uczestników Inicjatywy Trój-
morza; (f) analiza konkurencyjnych lub komplementarnych względem
Inicjatywy Trójmorza projektów integracyjnych mających lub mogących
mieć znaczenie dla Chorwacji; (g) ukazanie stosunku rządu w Zagrzebiu
do rozwijanego wymiaru wykonawczego/międzyrządowego; (h) wskaza-
nie na identyfikowane przez władze chorwackie zagrożenia i szanse dla
Inicjatywy Trójmorza; (i) analiza postrzegania relacji 3SI z Unią Euro-
pejską; (j) analiza postrzegania i ocena polityki państw trzecich wobec
Inicjatywy Trójmorza (z perspektywy Zagrzebia). Struktura artykułu
podporządkowana została wyżej wymienionym celom.

¹ S. Knezović, N. Klepo, *Croatian Foreign Policy in 3D*, Institut za razvoj i međunarodne
odnose – The Institute for Development and International Relations, Hanns Seidel
Stiftung, Zagreb 2017, s. 5.

² *Inicijativa tri mora – što je to i kako je sve počelo?*, <https://narod.hr/hrvatska/inicijativa-tri-mora-sto-je-to-i-kako-je-sve-pocelo> (13.12.2020); A. Sadecki, *Perspektywy współpracy Chorwacji z Grupą Wyszehradzką*, «Komentarze OSW» 2013, nr 166, s. 3.

Stosunek głównych sił politycznych do Inicjatywy Trójomorza

Odpowiadając na pytanie o stosunek głównych chorwackich sił politycznych do Inicjatywy Trójomorza, należy po pierwsze stwierdzić, że bynajmniej nie jest to temat szczególnie istotny w dyskursie politycznym w tym kraju. Owszem, od czasu do czasu pojawia się, zazwyczaj przy okazji kolejnych szczytów czy dyskusji o konkretnych inwestycjach związanych z Inicjatywą, niemniej nie stanowi on stałego punktu odniesienia w dyskusjach poświęconych roli i miejscu Chorwacji w polityce międzynarodowej (jak ma to miejsce np. w przypadku Polski, gdzie Inicjatywą Trójomorza i Grupa Wyszehradzka tworzą ważny kontekst polityki zagranicznej). Jeśli już przywiązuje się większą uwagę do Trójomorza, to bardziej na zasadzie podkreślania swojej przynależności do Europy Środkowej raczej niż do Bałkanów, budzących negatywne skojarzenia. Można powiedzieć, że jest to swego rodzaju próba „ucieczki” z Bałkanów³. Warto wszakże odnotować, że po długim czasie ignorowania lub wręcz wyśmiewania Inicjatywy, chorwackie media głównego nurtu, z którymi centroprawicowy rząd Plenковиća ma bardzo dobre relacje, w ostatnich miesiącach zaczęły o niej pisać pozytywnie⁴.

Po drugie, w przypadku Chorwacji, od czasu przystąpienia do NATO (2009) i Unii Europejskiej (2013), zasadniczo brakuje konsensusu wśród głównych sił politycznych w odniesieniu do wektorów i celów polityki zagranicznej. Normą stały się napięcia i poważne różnice zdań między obozem rządzącym a opozycją oraz między prezydentem a rządem w odniesieniu do polityki zagranicznej. Zmiana na głównych stanowiskach w państwie tuż przed samym szczytem w Tallinnie i sprzeczne oficjalne stanowiska świadczą o niespójnej polityce zagranicznej i zaawansowanym sporze politycznym w Chorwacji. Sytuacja wewnątrz kraju stanowi wyzwanie dla Chorwacji, jeżeli chciałaby ona, tak jak zapowiada, oficjalnie pogłębiać współpracę w ramach Inicjatywy Trójomorza.

Za prezydentury Kolindy Grabar-Kitarović (2015–2020), byłej ambasador w Stanach Zjednoczonych, osoby o długoletniej karierze związanej ze współpracą ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, a także wywodzącej się z prawicowej partii HDZ, będącej matką-założycielką Inicjatywy

³ M. Babić, *Bez integracji Międzymorze może zostać forum dyskusyjnym*, <https://www.cire.pl/item,133844,13,0,0,0,0,0,babic-bez-integracji-miedzymorze-moze-zostac-forum-dyskusyjnym.html> (14.12.2020).

⁴ G. Andrijanić, *Hrvatska i Inicijativa Triju mora – gdje smo nakon summita u Tallinu?*, <https://narod.hr/hrvatska/hrvatska-i-inicijativa-triju-mora-gdje-smo-nakon-summita-u-tallinu> (13.12.2020).

Trójomorza (wraz z prezydentem Andrzejem Dudą), premier Andrej Plenković (2016–) podchodził bez większego entuzjazmu do Inicjatywy, jakkolwiek wywodził się z tej samej formacji politycznej (Chorwacka Wspólnota Demokratyczna – Hrvatska demokratska zajednica, HDZ). Jedną z przyczyn takiego stanowiska był krytyczny stosunek Angeli Merkel do Inicjatywy, z jej zdaniem zaś chorwacki polityk bardzo się liczył⁵. Zmienił on swoje nastawienie na sprzyjające Inicjatywie w momencie, gdy Niemcy stały się bardziej przychylnie projektowi i dołączyły do spotkań Inicjatywy, ubiegając się o pełne członkostwo w niej (2018), w czym mogą liczyć na poparcie rządu w Zagrzebiu.

Z kolei obecny Prezydent Chorwacji wybrany w lutym 2020 r. Zoran Milanović wywodzący się z opozycyjnej wobec HDZ postkomunistycznej Socjaldemokratycznej Partii Chorwacji (Socijaldemokratska partija Hrvatske, SDP) już w okresie kampanii wyborczej zajął wyraźne i bardzo krytyczne stanowisko wobec Inicjatywy argumentując, że jest ona „niepotrzebna i potencjalnie szkodliwa dla Chorwacji”⁶. Wyrażał również swój krytycyzm dotyczący liczby państw uczestniczących w Inicjatywie, stwierdzając że „ta inicjatywa (...) skupia zbyt wiele krajów od Estonii po Bułgarię. Co to jest?”⁷. Uznał on również, że Inicjatywa służy przede wszystkim interesom Stanów Zjednoczonych Ameryki, które instrumentalnie traktują region Europy Środkowej jako element większej geopolitycznej rozgrywki, co oznacza głównie korzyści dla Stanów Zjednoczonych Ameryki kosztem osłabiania Unii Europejskiej, której integralną częścią jest Chorwacja oraz pozostałe państwa członkowskie Inicjatywy. Milanović zauważa jednocześnie, że powstanie i funkcjonowanie Inicjatywy narusza interesy polityczne i gospodarcze Federacji Rosyjskiej oraz Niemiec, wątpiąc w szanse powodzenia przedsięwzięcia nastawionego na konfrontację z obydwoma regionalnymi potęgami („Nie będę w ten sposób uczestniczył w izolacji Rosji, uważam to za głupie i szkodliwe dla Chorwacji. Widzimy, jak to wpływa na relacje obecnej administracji USA z Niemcami. Niemcy są praktycznie mobbowani za rezygnacją z projektu Nord Stream 2. To nie jest mecz, w którym Chorwacja powinna

⁵ V. Starešina, *Plenković i Milanović ipak se slažu u nečemu – protive se Inicijativi triju mora*, <https://lider.media/komentari/visnja-staresina-plenkovic-i-milanovic-ipak-se-slažu-u-necemu-protive-se-inicijativi-triju-mora-133679> (13.12.2020).

⁶ *U Hrvatskoj iznova sukobi oko Inicijative triju mora*, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30903089.html> (13.12.2020).

⁷ G. Andrijanić, *Hrvatska i Inicijativa Triju mora – gdje smo nakon summita u Tallinu?*, <https://narod.hr/hrvatska/hrvatska-i-inicijativa-triju-mora-gdje-smo-nakon-summita-u-tallinu> (13.12.2020).

uczestniczyć i mieć konflikt zarówno z Berlinem, jak i Moskwą”⁸). Należy zauważyć, że jego wypowiedzi zostały bardzo ciepło przyjęte w Rosji. Tamtejsze media przywiązywały dużą wagę do jego wypowiedzi, podkreślając jego słowa, iż „inicjatywa ma na celu izolację Rosji”⁹.

Napięcia na linii prezydent – premier w odniesieniu do Inicjatywy Trójomorza zauważyć można było na kilka dni przed szczytem w Tallinnie. Prezydent Milanović został zaproszony na szczyt w Estonii, ale jego biuro potwierdziło ostatecznie, że nie weźmie on udziału i będzie reprezentowany przez ministra spraw zagranicznych i europejskich. Kilka dni później nastąpił interesujący zwrot. Rząd oficjalnie potwierdził, że Chorwację na szczycie nie będzie reprezentował minister Gordan Grlić Radman, ale premier Plenković¹⁰. Należy odnotować, że po szczycie w Tallinnie chorwacki rząd zapowiedział powstanie biura koordynującego działania różnych ministerstw w ramach Inicjatywy Trójomorza, co zostało skrytykowane przez prezydenta Milanovića jako niepotrzebne obciążenie budżetu państwa i przejaw biurokratyzacji.

Dwie główne siły polityczne w Chorwacji: HDZ i SDP reprezentują zasadniczo różne koncepcje miejsca i roli Chorwacji w stosunkach międzynarodowych. HDZ jest formacją jednoznacznie prozachodnią, umiarkowanie optującą za większą integracją w ramach wspólnoty euroatlantycznej, podkreślającą ważną rolę Stanów Zjednoczonych Ameryki w polityce międzynarodowej i uznającą to państwo za gwaranta bezpieczeństwa w Europie, podczas gdy SDP większy nacisk kładzie na integrację wewnątrz Unii Europejskiej, podkreśla ważną rolę dialogu między Unią Europejską a Federacją Rosyjską, sceptycznie odnosi się do aktywności Stanów Zjednoczonych Ameryki w Europie, postrzegając udział USA w Inicjatywie Trójomorza w kategoriach budowania „konia trojańskiego” wewnątrz Unii Europejskiej. W efekcie, w polityce zagranicznej Chorwacji mamy do czynienia z lawirowaniem pomiędzy opcją euro-atlantyczną

⁸ U Hrvatskoj iznova sukobi oko Inicijative triju mora, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30903089.html> (13.12.2020).

⁹ G. Andrijanić, *Hrvatska i Inicijativa Triju mora – gdje smo nakon summita u Tallinu?*, <https://narod.hr/hrvatska/hrvatska-i-inicijativa-triju-mora-gdje-smo-nakon-summita-u-tallinu> (13.12.2020).

¹⁰ I. Frlan-Gašparović, *Vlada je odlučila, daju milijune za Inicijativu 3 mora koju Milanović kritizira. On neće sudjelovati na summitu*, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/vlada-je-odlucila-daju-milijune-za-inicijativu-3-mora-koju-milanovic-kritizira-on-nece-sudjelovati-na-summitu> (13.12.2020).

a opcją eurocentrystyczną¹¹. Z poważniejszych zagadnień, w odniesieniu do których panuje pewien konsensus polityczny wskazać należy na zgodę na przystąpienie do strefy euro w 2023 r.¹²

Informacja na temat Inicjatywy Trójmorza

Informacje o Inicjatywie Trójmorza bardzo rzadko pojawiają się na oficjalnych stronach prezydenta i rządu, w tym zwłaszcza na stronach Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Europejskich. Jeśli już wymienia się nazwę Inicjatywy, to na ogół w grupie szeregu innych inicjatyw i organizacji regionalnych. Częściej wspomina się o Inicjatywie Środkowoeuropejskiej, a zwłaszcza o Grupie Wyszehradzkiej w poszerzonym formacie (V4+). Na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Europejskich Republiki Chorwacji w wersji anglojęzycznej nie ma żadnej istotnej wzmianki na temat Inicjatywy Trójmorza, zaś na stronie chorwackojęzycznej istnieje co prawda zakładka poświęcona stosunkom multilateralnym Chorwacji, w tym współpracy regionalnej, w której wymienia się następujące formaty współpracy: Strategię UE dla regionu adriatycko-jońskiego, Inicjatywę Adriatycko-Jońską, Strategię Unii Europejskiej dla regionu Dunaju, Proces współpracy w Europie Południowo-Wschodniej, Radę Współpracy Regionalnej oraz Inicjatywę Środkowoeuropejską. O Inicjatywie Trójmorza nie wspomina się jednak ani w tym miejscu, ani przy wzmiankach o pozostałych formatach współpracy międzynarodowej Chorwacji¹³.

W oficjalnym programie rządowym na lata 2020–2024, w którym wskazuje się na priorytety w zakresie współpracy multilateralnej, na pierwszym miejscu wymienia się inicjatywę 17+1 (państwa Europy Środkowo-Wschodniej z Grecją + Chiny), na drugim miejscu zaś Inicjatywę Trójmorza, a następnie: Międzynarodową Organizację Frankofonii, Unię Śródziemnomorską, Inicjatywę Środkowoeuropejską, Strategię Dunajską oraz Inicjatywę Śródziemnomorsko-Jońską¹⁴. Z drugiej strony warto

¹¹ T. Wójtowicz, *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative*, «Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate» 2020, nr 1, s. 18.

¹² T. Żornaczuk, *Chorwacja na drodze do przyjęcia euro*, «Biuletyn PISM» 2020, nr 181.

¹³ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/> (14.12.2020).

¹⁴ *Program Vlade Republike Hrvatske 2020–2024*, <https://vlada.gov.hr/kako-funkcionira-vlada/program-vlade/11688>, s. 54.

zauważyć, że Polska wymieniana jest jako drugi po Niemczech partner w ramach europejskiej współpracy międzynarodowej.

W programach wyborczych zwycięskiej Chorwackiej Wspólnoty Demokratycznej w 2016 i 2020 r., mimo iż obydwie zawierały osobny rozdział poświęcony polityce międzynarodowej ani słowem nie wspomina się o Inicjatywie Trójmorza, choć wymienia się szereg innych, już wspomnianych wyżej inicjatyw i formatów współpracy regionalnej i europejskiej¹⁵.

Bardzo niewiele uwagi Inicjatywie Trójmorza poświęca się w badaniach i analizach prowadzonych przez czołowy, najważniejszy rządowy *think tank* – Instytut Rozwoju i Stosunków Międzynarodowych (Instytut za razvoj i međunarodne odnose, IRMO). Problematyka integracji państw regionu Trójmorza pojawia się sporadycznie i to na marginesie analiz dotyczących zwłaszcza procesów politycznych i gospodarczych w ramach Unii Europejskiej. Po 2015 r. opublikowano zaledwie jedną pogłębioną analizę dotyczącą integracji obszaru Trójmorza poświęconą współpracy w zakresie energetyki (*Cross-border energy cooperation in Central Europe. Towards flexible, secure and sustainable regional energy markets*, 2018¹⁶), przy czym IRMO był jednym z kilku kontrybutorów tego wydania. W czołowym chorwackim czasopiśmie naukowym z zakresu stosunków międzynarodowych wydawanym od 1995 r. – „Croatian International Relations Review”, trudno znaleźć jakkolwiek ważniejszą wzmiankę na temat Inicjatywy Trójmorza. Z nielicznych opinii eksperckich dotyczących Inicjatywy Trójmorza warto odnotować publikacje: Ivora Altarasa Pandy pt. *Inicijativa Trójmorza – między dyplomacją gospodarczą a geopolityką* (2018)¹⁷, Petara Kurečića pt. *Inicijativa Trójmorza: uwarunkowania geograficzne, podstawy geopolityczne i przyszłe wyzwania* (2018)¹⁸ oraz Vladi-

¹⁵ Hrvatska Demokratska Zajednica: *Izborni program 2016 – Gospodarski rast, nova radna mjesta i društvena pravednost*, https://moj.hdz.hr/sites/default/files/hdz_program_gospodarski_rast_nova_radna_mjesta_i_drustvena_pravednost.pdf (15.12.2020); Hrvatska Demokratska Zajednica: *Program za izbore za Hrvatski sabor 2020 – Sigurna Hrvatska*, https://hdz.hr/userfiles/pdf/Sigurna_Hrvatska_Program2.pdf (15.12.2020).

¹⁶ Central Europe Energy Partners, *Cross-border energy cooperation in Central Europe. Towards flexible, secure and sustainable regional energy markets*, „Policy Paper” Central Europe Energy Partners, Brussels 2018.

¹⁷ I.A. Penda, *Inicijativa Triju Mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike / Three Seas Initiative – between economic diplomacy and geopolitics*, «Acta Economica Et Turistica» 2018, nr 1.

¹⁸ P. Kurečić, *The Three Seas Initiative: geographical determinants, geopolitical foundations, and prospective challenges / Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi*, «Hrvatski Geografski Glasnik» 2018, nr 1.

mira Čavraka pt. *Orientacija zewnętrzna Republiki Chorwacji i makroregionu Bałtyk – Adriatyk – Morze Czarne* (2018)¹⁹.

Przyczyny zaangażowania lub rezerwy i dystansu do Inicjatywy Trójmorza

Chorwacja wraz z Polską była inicjatorem powstania Inicjatywy Trójmorza, która dla prezydent Chorwacji w latach 2015–2020 Kolindy Grabar-Kitarović stanowiła znak rozpoznawczy w polityce międzynarodowej i jawić się miała jako jej osobisty sukces, który *nota bene* był mocno kontestowany przez obecnego prezydenta Chorwacji w trakcie kampanii wyborczej w 2020 r. Generalnym powodem przystąpienia wraz z Polską i innymi państwami regionu do Inicjatywy była chęć odegrania większej i bardziej aktywnej niż dotychczas roli w polityce międzynarodowej²⁰. Można postawić tezę, iż Chorwacja, która wraz z Polską zainicjowała Trójmorze, zwiększyła dzięki temu swój prestiż i wzmocniła swoją pozycję na scenie międzynarodowej²¹.

Chorwacja przystąpiła do Inicjatywy głównie z uwagi na dwa wielkie projekty infrastrukturalne: budowę „siostrzanego” względem Świnoujścia terminala LNG na wyspie Krk i rozbudowę sieci przesyłowej w kierunku Europy Środkowej i regionu Bałkanów Zachodnich oraz inwestycje transportowe, zwłaszcza w zakresie sieci kolejowej. Do 2018 r. Chorwacja uczestniczyła w 29 ze 157 projektów firmowanych Inicjatywą Trójmorza, tj. w 18% wszystkich projektów wartych 4,35 mld euro²².

Budowę terminala LNG na wyspie Krk zapowiedziano już w 2007 r. (plany wybudowania takowego terminala sięgają lat 80. XX wieku), ustanawiając wówczas podmiot mający zająć się przygotowaniem odpowied-

¹⁹ V. Čavrak, *Izvozna orijentacija Republike Hrvatske i makroregija „Baltik-Jadran-Crno more”*, [w:] G. Družić, I. Družić (red.), *Zbornik radova znanstvenog skupa: Modeli razvoja hrvatskog gospodarstva*, Zagreb 2018, s. 131–156.

²⁰ M. Zubovic, «The Three Seas Initiative»: *Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy*, «Проблемы постсоветского пространства / Post-Soviet Issues» 2019, nr 1, s. 85–86.

²¹ A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza w świetle teorii realizmu. Polityczne aspekty nowej formy współpracy duunastu państw / The Three Seas Initiative in the light of the theory of realism: The political aspects of the new form of cooperation between the twelve countries*, «Sprawy Międzynarodowe» 2019, nr 1, s. 150.

²² I.A. Penda, *Inicjativa Triju Mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike / Three Seas Initiative – between economic diplomacy and geopolitics*, «Acta Economica Et Turistica» 2018, nr 1, s. 25–26.

niej dokumentacji i budową terminala (Adria LNG). Zakładano wówczas, że terminal rozpocznie pracę najpóźniej w 2012 r., co jednak nie nastąpiło i sprawa ważnej dla gospodarki chorwackiej inwestycji przeciągnęła się do roku 2019, gdy ostatecznie zapalono zielone światło dla budowy terminala. Ważnym impulsem dla decyzji o budowie terminala LNG był kryzys gazowy z 2009 r., kiedy w wyniku rosyjsko-ukraińskiego sporu państwa Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej doświadczyły przerw w dostawach gazu. Chorwacja dołączyła wówczas do inicjowanych przez Grupę Wyszehradzką konsultacji dotyczących bezpieczeństwa energetycznego w regionie²³. Nie bez znaczenia było również to, że w 2016 r. działać zaczął terminal LNG w Świnoujściu.

Na przełomie listopada i grudnia 2020 r. spółka budująca pływający terminal (LNG Hrvatska), poinformowała, że pierwsza pływająca jednostka magazynująca i regazyfikująca LNG (FSRU) została zacumowana na wyspie Krk i rozpoczęły się przygotowania do jej uruchomienia, które ma nastąpić w styczniu 2021 r. Instalacja docelowo będzie miała przepustowość do 2,6 mld m³ gazu ziemnego rocznie w latach 2021–2023 (dla porównania obecna przepustowość terminala LNG w Świnoujściu to 5 mld m³ rocznie). Koszt budowy wyniósł 233,6 mln euro, z czego 101,4 mln euro pochodziło z unijnego instrumentu „Łącząc Europę”. Kluczowe dla powodzenia projektu okazały się rezerwacje przepustowości sieci dokonane przez: katarską spółkę Powerglobe Qatar LLC (ok. 10,1 mld m³ przepustowości w okresie od stycznia 2021 do końca września 2035 r.), podmioty gospodarcze z Chorwacji (ok. 4,67 mld m³ do 2030 r.) i Węgier (państwowy koncern MVM poprzez swoją spółkę MFGK Croatia – 6,75 mld m³ do 2027 r. i zarejestrowana w Szwajcarii MET Group – 1,3 mld m³ do roku 2023)²⁴. Jednocześnie należy odnotować, że lokalne władze samorządowe i część społeczeństwa chorwackiego sceptycznie odnosi się do tej inwestycji, wskazując na jej szkodliwy wpływ na lokalny rynek turystyczny oraz zagrożenie katastrofą ekologiczną na wielką skalę w sytuacji awarii terminala lub ewentualnych ataków na niego²⁵.

²³ A. Sadecki, *Perspektywy współpracy Chorwacji z Grupą Wyszehradzką*, «Komentarze OSW» 2013, nr 166, s. 3.

²⁴ M. Seroka, *Chorwacja: dobre perspektywy terminalu LNG na wyspie Krk*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-06-24/chorwacja-dobre-perspektywy-terminalu-lng-na-wyspie-krk> (13.12.2020).

²⁵ M. Zubovic, «The Three Seas Initiative»: *Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy*, «Проблемы постсоветского пространства / Post-Soviet Issues» 2019, nr 1, s. 87.

Uruchomienie terminala LNG w Chorwacji stanowiło drugi ważny etap (po uruchomieniu terminala LNG w Świnoujściu) w procesie uniezależniania państw Europy Środkowo-Wschodniej od dostaw gazu rosyjskiego. Tym samym państwa regionu zyskały, a dzięki dalszej rozbudowie sieci przesyłowej – zyskają w jeszcze większym stopniu, możliwości w zakresie dywersyfikacji dostaw. Naturalnym patronem tej inwestycji są Stany Zjednoczone, które dzięki niej zyskały możliwość sprzedaży skroplonego gazu ziemnego na rynki, na których dotychczas dominującą pozycję miała Federacja Rosyjska. Poza czysto biznesowym charakterem zaangażowania Stanów Zjednoczonych Ameryki w regionie, budowa obydwu terminali (Świnoujście, Krk) stanowi element rozgrywki politycznej z jednej strony wobec Rosji (której połowa dochodów budżetowych pochodzi z eksportu gazu ziemnego²⁶), z drugiej wobec Niemiec dążących do odgrywania dominującej roli w polityce europejskiej, także poprzez bycie HUB-em energetycznym dzięki współpracy z Federacją Rosyjską na polu energetyki (Nord Stream i Nord Stream 2). Równocześnie należy mieć na uwadze fakt, że gaz amerykański dla Chorwacji jest wyraźnie droższy od rosyjskiego (dla Polski i państw bałtyckich z kolei tańszy), zatem decyzja o jego zakupie w założeniu stanowić ma swoistą polisę ubezpieczeniową przy założeniu, że Stany Zjednoczone Ameryki bronić będą w razie potrzeby także militarnie tych terenów, z których pochodzą zamówienia na ten surowiec naturalny.

Spośród państw regionu potencjalnie najbardziej zainteresowanych zakupem gazu z terminala w Krk wskazać należy Węgry oraz Bośnię i Hercegowinę, przy czym obydwie państwa są również zainteresowane korzystaniem w nieodległej przyszłości z dostaw gazu rosyjskiego za pośrednictwem gazociągu TurkStream będącego faktycznym następcą nieudanej inwestycji pod nazwą South Stream. Ponadto Bośnia i Hercegowina leży przy trasie projektowanego Gazociągu Adriatycko-Jońskiego łączącego albańskie Fier z chorwackim Splitem (via Ploče), mającego dostarczać gaz z Azerbejdżanu. Z tej perspektywy kluczowa jest interkonekcja gazowa (*Južna interkonekcija*) Chorwacja-BiH (Imotski-Posušje). Potencjalnym odbiorcą gazu z terminala Krk jest również Ukraina, która mogłaby korzystać z niego za pośrednictwem węgierskiej sieci przesyłowej. Terminal LNG w Krk w połączeniu z będącym wciąż w sferze planów Gazociągiem Adriatycko-Jońskim (będącym odnogą Gazociągu

²⁶ M. Zubovic, «The Three Seas Initiative»: *Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy*, «Проблемы постсоветского пространства / Post-Soviet Issues» 2019, nr 1, s. 87.

Transadriatyckiego), którego najdłuższy odcinek znajdowałby się na terytorium chorwackim, czyniłby z Chorwacji liczący się HUB energetyczny na styku Europy Środkowej i Bałkanów.

Drugi ważny z perspektywy rozwoju gospodarki chorwackiej oraz infrastruktury transportowej południowej części Trójomorza projekt inwestycyjny odnosi się do modernizacji i rozbudowy portu w Rijece oraz połączenia go odpowiednią dla potrzeb transportu wielkotowarowego zmodernizowaną linią kolejową z Karlovacem i dalej – z Zagrzebiem i Budapesztem. W tym przypadku dążeniem Chorwacji jest zwycięstwo w rywalizacji o dominującą pozycję na wschodnim Adriatyku z portami w Trieście (Włochy) i Koprze (Słowenia). Część powstającej w tym korytarzu infrastruktury otrzymała wsparcie z funduszy UE, jednak problemem pozostaje finansowanie najtrudniejszego, górskiego odcinka trasy pomiędzy Rijeką a Karlovacem, którego realizacja wymagać może nakładów rzędu 1,5–2 mld euro. Strona chorwacka gotowa jest zgodzić się na propozycję chińską, która zakłada budowę odcinka przez podmiot chiński w zamian za udzielenie długoletniej koncesji na jego zarządzanie. Wyrazem chorwackiej otwartości na taką opcję są podpisane w kwietniu 2019 r. na szczycie inicjatywy 16+1 w Dubrowniku memoranda dotyczące współpracy w tworzeniu intermodalnego korytarza transportowego oraz współpracy przy projekcie modernizacji odcinka linii kolejowej z Rijeki do Zagrzebia²⁷. Wspomniany odcinek linii kolejowej stanowi element Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (Central European Transport Corridor – CETC Route 65) łączącego Bałtyk i Adriatyk: Szwecję, Polskę, Republikę Czeską, Słowację, Węgry i Chorwację).

Trudno wszakże stawiać tezę o entuzjastycznym poparciu dla Inicjatywy Trójomorza z uwagi na realizację wyżej wspomnianych projektów, które w rzeczywistości – co należy podkreślić – nie są projektami prowadzonymi w ramach Inicjatywy, ale przedsięwzięciami, które logicznie wpisują się w projekt tworzenia „południkowych” sieci energetycznych i transportowych w „nowej Europie”, realizowany w dużej mierze dzięki wsparciu funduszy UE.

Interesującą okolicznością mogącą częściowo tłumaczyć pewną rezerwę części decydentów politycznych w Chorwacji do Inicjatywy Trójomorza jest przedstawianie tegoż projektu w mediach chorwackich, ale również opracowaniach naukowo-eksperckich jako: (a) budowy alter-

²⁷ J. Jakóbowski, M. Seroka, *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161> (13.12.2020).

natywnej wobec Unii Europejskiej struktury integracyjnej, która z czasem miałyby się uniezależnić od tzw. starej Unii; (b) próby reaktywacji lansowanej w obozie piłsudczykowski w okresie międzywojennym idei Międzymorza (*Intermarium*) jako sposobu odzyskania przez Polskę statusu mocarstwa regionalnego²⁸. Nie rozstrzygając o sensowności czy niedorzeczności tego rodzaju narracji, nie można nie zauważyć, że mogą mieć one pewne znaczenie dla poziomu i sposobu zaangażowania Chorwacji w Inicjatywę Trójmorza. Podnoszenie zarzutu, że Inicjatywa *de facto* osłabia Unię, pogłębiając jeszcze bardziej istniejące podziały w państwie, które jest członkiem UE raptem 7 lat, musi wywoływać określone obawy o bycie wykluczonym z projektu integracyjnego, do udziału w którym przygotowywano się wiele lat ponosząc określone tego koszty, i członkostwo w którym popiera 2/3 społeczeństwa (powyżej średniej unijnej). Z kolei łączenie Inicjatywy Trójmorza z rzekomo zakamuflowaną próbą zbudowania polskiej hegemonii na obszarze „Międzymorza” w oczywistej konfrontacji z Rosją wywoływać może nie tylko obawy przed polską dominacją (ostatecznie Polska jest daleko i raczej zorientowana w swej geopolityce bardziej na wschód niż na południe), ale przede wszystkim przed większą awanturą z Rosją, której negatywne konsekwencje odczuwalne byłyby w całym regionie. Podkreśla się zresztą, że państwa Inicjatywy mają bardzo różny stosunek do Rosji i jej roli w polityce europejskiej, a także różne doświadczenia z kooperacją ekonomiczną (zwłaszcza w zakresie dostaw gazu)²⁹.

Z kolei czynnikiem ambiwalentnym dla zaangażowania Chorwacji w Inicjatywę Trójmorza wydaje się być stanowisko Niemiec w kontekście bliskich relacji chorwacko-niemieckich na płaszczyźnie gospodarczej i politycznej.

Przypisywana sobie lub oczekiwana rola w Inicjatywie Trójmorza

Przedstawiciele elit politycznych w Chorwacji na ogół zdają sobie sprawę z ciężaru gatunkowego swojego państwa w polityce międzyna-

²⁸ D. Dijanović, *Evo što sve Inicijativa triju mora donosi Hrvatskoj*, <https://direktno.hr/kolumne/evo-sto-sve-inicijativa-triju-mora-donosi-hrvatskoj-158085/> (13.12.2020); I. Petrović, „Hrvatska je mogla puno više napraviti u Inicijativi triju mora, ali ključna je nezainteresiranost Vlade”, <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/ivana-petrovic-analizira-summit-inicijative-tri-mora-u-sloveniji---563770.html> (13.12.2020).

²⁹ M. Górka, *The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe*, «Politics in Central Europe» 2018, nr 3, s. 70.

rodowej i mimo że Chorwacja jest członkiem założycielem Inicjatywy, nie roszczą sobie pretensji do nadawania głównego tonu w dyskusji nad kształtem dalszej integracji. Znamienne są w tym względzie słowa analityka polityki zagranicznej Branimira Vidmarovicia, analityka polityki zagranicznej na Uniwersytecie w Puli, który stwierdził, że „Inicjatywy, które nie mają sensu, prędzej czy później wyjdą same i zamienią się w inicjatywy zombie” wyrażając jednak umiarkowany optymizm względem Trójmorza: „uwazam, że tę inicjatywę należy kontynuować. Nie jesteśmy tu kluczem, nie jesteśmy lokomotywą, ale wagonem i nie powinniśmy odpinać przed czasem”³⁰.

Dominują oczekiwania wsparcia dla kluczowych dla rozwoju kraju inwestycji energetycznych i transportowych, przy czym zwłaszcza w drugim przypadku Chorwacja skłonna jest do zacieśniania współpracy z Chinami. Należy zauważyć, że od początku 2019 r. chińska firma China Road and Bridge Corporation buduje most łączący główną część terytorium Chorwacji z półwyspem Pelješač, co ma jeszcze przed wejściem Chorwacji do Strefy Schengen umożliwić łatwiejszą komunikację między dwiema częściami Chorwacji odciętymi przez wąski pas wybrzeża należący do Bośni i Hercegowiny. Unia przeznaczyła na ten ogromny projekt infrastrukturalny 357 mln euro czyli 85% kosztów całego przedsięwzięcia³¹. W planach natomiast jest wspomniana wcześniej modernizacja trasy kolejowej łączącej Rijekę z Karlovacem, w której swój udział mogą mieć również Chińczycy. Biorąc pod uwagę wspomniane wcześniej inwestycje energetyczne i transportowe, Chorwacja zamierza stać się swoistym HUB-em energetyczno-transportowym dla południowej części Europy Środkowej, ale także dla Bałkanów (zwłaszcza Bośni i Hercegowiny).

Postrzeżenie innych państw – uczestników Inicjatywy Trójmorza

Głównym partnerem Chorwacji w Inicjatywie Trójmorza jest Polska z uwagi na początki tej inicjatywy (państwa – inicjatorzy), ale przede wszystkim ze względu na wspólne projekty ekonomiczne. Warto odnotować, że w oficjalnych dokumentach rządowych Polska wymieniana jest

³⁰ *U Hrvatskoj iznova sukobi oko Inicijative triju mora*, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30903089.html> (13.12.2020).

³¹ *New bridge to improve road connections with Croatia's south Dalmatia region*, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/croatia/new-bridge-to-improve-road-connections-with-croatias-south-dalmatia-region (14.12.2020).

jako drugi po Niemczech partner w stosunkach bilateralnych. Kluczową rolę w budowaniu relacji polsko-chorwackich odgrywa projekt „korytarza gazowego” Północ–Południe realizowany od 2012 r. przez chorwacki Plinacro i polski Gaz System. Polska postrzegana jest na ogół pozytywnie – jako naturalny lider Inicjatywy, choć tu i ówdzie wybrzmiewają pewne wątpliwości, które wskazują na instrumentalne traktowanie przez Polskę Inicjatywy dla torpedowania rosyjsko-niemieckiego projektu energetycznego Nord Stream, dla prób odbudowywania swojej hegemonicznej pozycji w Europie Środkowo-Wschodniej, wreszcie dla budowania lepszych relacji z Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Podkreśla się fakt, że to właśnie Polska jest głównym partnerem Stanów Zjednoczonych Ameryki w regionie Trójmorza.

Na uwagę zasługuje również stosunek do Słowenii, Austrii i Węgier.

W odniesieniu do Słowenii zauważa się marginalną rolę tego państwa w projekcie Trójmorza, ale też przypomina się o wciąż nierozstrzygniętym konflikcie o granicę morską w Zatoce Pirańskiej toczącym się od początku lat 90. XX wieku. Podkreśla się, że władze Słowenii są umiarkowanie sceptyczne wobec Inicjatywy i traktują ją wyłącznie w kategoriach pewnego uzupełnienia współpracy w ramach Unii Europejskiej i zwiększenia swojej międzynarodowej rozpoznawalności (np. dzięki szczytowi w Lublanie w 2019 r.).

Zaangażowanie Austrii w projekt Trójmorza wydaje się być ważnym sygnałem dla Zagrzebia, że warto uczestniczyć w tym przedsięwzięciu. Austria ceniona jest bowiem za swój pragmatyzm w polityce międzynarodowej, ale też jest ona ważnym regionalnym partnerem Zagrzebia i miejscem emigracji sporej części społeczeństwa chorwackiego (blisko 100 tys. Chorwatów mieszka na stałe w Austrii, z czego zdecydowana większość w Wiedniu). Należy również pamiętać, że Austria jest największym inwestorem zagranicznym w Chorwacji.

Węgry postrzegane są jako ważny partner Zagrzebia głównie z uwagi na ich zapotrzebowanie na gaz ziemny z terminala LNG w Krk, na czym Chorwacja zamierza zarabiać. Jednakże warto pamiętać, że Węgry deklarując przystąpienie do TurkStream nadal korzystać będą z dostaw rosyjskiego gazu, a zatem z pewnością będą wymagającym klientem³². Ponadto Węgry są jedynym państwem Grupy Wyszehradzkiej będącym sąsiadem Chorwacji. Dostrzega się natomiast ambiwalentną postawę tego państwa w ramach Inicjatywy, co poniekąd może wynikać z polityki

³² D. Héjj, „Make Hungary Great Again:” *Do Hungarians Need the Three Seas Initiative?*, «The Polish Quarterly of International Affairs» 2017, nr 2, s. 100–101.

Budapesztu wobec Moskwy i Pekinu. Węgry dążą do bycia europejskim HUB-em transportowym i energetycznym, inwestując we współpracę energetyczną z Moskwą (budowa elektrowni jądrowej Paks II, deklaracja o dołączeniu do TurkStream) oraz transportową z Pekinem (modernizacja linii kolejowej Belgrad–Budapeszt jako element strategicznego korytarza transportowego chińskich towarów na rynki europejskie). Na dobrych relacjach chorwacko-węgierskich ciąży faktyczne przejęcie przez węgierski koncern paliwowy MOL chorwackiej firmy energetycznej INA. Prezes MOL Zsolt Hernadi został oskarżony w Chorwacji o rzekome przekupienie byłego chorwackiego premiera Ivo Sanadera, w związku z tym Chorwacja wystąpiła do Interpolu z wnioskiem o wydanie międzynarodowego nakazu aresztowania prezesa MOL. Pod koniec grudnia 2019 r. były premier Chorwacji i prezes MOL zostali uznani przez sąd winnymi stawianych im zarzutów przyjęcia łapówki i korupcji.

Konkurencyjne lub komplementarne względem Inicjatywy Trójmorza projekty integracyjne (regionalne)

Ważnym z perspektywy Chorwacji formatem współpracy międzynarodowej jest Grupa Wyszehradzka, która uznawana jest za udany i przynoszący korzyści rodzaj kooperacji regionalnej. Fakt przynależności do Inicjatywy Trójmorza jest nie bez znaczenia dla chorwackich motywacji uczestniczenia w tejże poniekąd jako poszerzonej formule Wyszehradu. Trudno wskazać na jakieś alternatywne formaty współpracy regionalnej, które można byłoby rozważać w kategoriach konkurencji. Nie wolno jednak zapominać o promowanej przez Chiny Inicjatywie 17+1, w której jednak w regionie główną rolę odgrywają Serbia oraz Węgry. Należy natomiast zwrócić uwagę na projekt budowy gazociągu Turk Stream, który tłoczyłby rosyjski gaz dostarczany do Turcji po dnie Morza Czarnego, do Bułgarii, Serbii, na Węgry i do pozostałych państw Europy Środkowej, ale także do Włoch – z pominięciem Chorwacji i Słowenii. Stanowi on oczywistą konkurencję dla projektu Gazociągu Jońsko-Adriatyckiego, dostarczającego gaz z Azerbejdżanu, w którym ważnym odcinkiem jest Chorwacja, ale także dla terminala LNG w Krk, z którego gaz ma popłynąć częściowo do tych samych odbiorców w Europie Środkowej.

Stosunek do rozwijanego wymiaru wykonawczego/międzyrządowego

Do szczytu w Tallinie w Chorwacji istniało przekonanie, że inicjatywa rozwijała się wolno i są duże szanse na jej przepadnięcie. Rząd Plenkovića zadeklarował jednak ostatecznie wpłatę 20 mln euro do Funduszu Trójomorza (wkład minimalny). Prezydent Milanović skrytykował tę deklarację, zaznaczając, że jest to za dużo, zwłaszcza że Stany Zjednoczone zadeklarowały 1 mld dolarów, co według Milanovića „nie starczy nawet na kawę” przy tylu państwach – członkach Inicjatywy Trójomorza („Jeśli to miliard dolarów dla całego regionu, a to połowa Europy, to nie wystarczy na kawę”)³³. Ostro sprzeciwił się deklaracji o kwocie dofinansowania projektu uznając, że Chorwacja nie powinna przeznaczyć na niego „nawet lipy” („Jestem przeciwko temu, by Chorwacja dała lipę na tą inicjatywę, jeśli nie wiemy dokładnie, jak, co i kiedy” – odpowiednik grosza)³⁴. W odniesieniu do Chorwacji widać jednak bardzo wyraźnie, że koordynacja współpracy trójmorskiej przesunęła się z ośrodka prezydenckiego na szczebel rządowy – ministerialny.

Identyfikowane zagrożenia i szanse dla Inicjatywy Trójomorza

Wspomina się również o pewnych ryzykach udziału w Inicjatywie, do których zalicza się: pogorszenie stosunków z Rosją, z Niemcami (w przypadku niesatysfakcjonującej dla nich formuły uczestnictwa w projekcie – bez statusu stałego członka), wysokie koszty projektu przy niskich zyskach. Jako najbardziej niekorzystne jawi się perspektywa pogorszenia relacji z Niemcami, największym partnerem handlowym Chorwacji, i drugim po Włoszech kierunkiem eksportu chorwackich towarów i usług.

W kategorii szans związanych z Trójomorzem dostrzega się przede wszystkim: rozwój ekonomiczny (projekty infrastrukturalne jako impuls

³³ *Sukob oko Inicijative Tri Mora. Plenkić podržava projekt koji Milanoviću ne vrijedi ni za kavu*, https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/sukob-oko-inicijative-tri-mora-plenkovic-podrzava-projekt-koji-milanovicu-ne-vrijedi-ni-za-kavu/?meta_refresh=true (13.12.2020).

³⁴ *Plenković: Vlada ostaje predana ciljevima Inicijative Tri mora. Milanović: Nepotrebno i potencijalno štetno zbog mogućeg zamjeranja Berlinu i Moskvi*, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-protiv-tri-mora-nepotrebno-i-potencijalno-stetno-zbog-moguceg-zamjeranja-berlinu-i-moskvi-sto-cemo-dobiti-jos-jedan-sekretarijat-1051778> (13.12.2020).

prorozwojowy), złagodzenie peryferyjnego charakteru państwa, zabezpieczenie interesów Chorwacji w Europie, większą rolę i rozpoznawalność na arenie międzynarodowej.

Inicjatywa Trójomorza a Unia Europejska

W Chorwacji Inicjatywa Trójomorza postrzegana jest często jako konkurencja dla UE, zwłaszcza dla wiodących w niej Niemiec (w tym w odniesieniu do Nord Stream 2 jako projektu niemiecko-rosyjskiego). Wyraża się przy tym nadzieję na zniwelowanie tego napięcia i przychylność UE i Niemiec wobec 3SI. Uważa się, że dzięki członkostwu w Inicjatywie Trójomorza możliwe jest podniesienie swojej pozycji w Unii Europejskiej, pod warunkiem jednakże, że ostatecznie Niemcy nie uznają Inicjatywy jako otwarcie konfrontacyjnej wobec ich celów i priorytetów w polityce europejskiej. W celu złagodzenia potencjalnych napięć Chorwacja będzie zatem aktywnie wspierać pełne członkostwo Niemiec w Inicjatywie Trójomorza, stając w opozycji do stanowiska Polski w tym względzie.

Postrzeżenie i ocena polityki państw trzecich wobec Inicjatywy Trójomorza

Chorwaccy zwolennicy Inicjatywy Trójomorza widzą w Stanach Zjednoczonych Ameryki znaczące wsparcie dla projektu, zwłaszcza ekonomiczne oraz gwarancję jego powodzenia. Przeciwnicy dostrzegają w Inicjatywie Trójomorza amerykańskiego „konia trojańskiego”. Zauważa się i podkreśla, że Niemcy początkowo były krytyczne wobec projektu, w związku z czym Chorwacja z zadowoleniem przyjęła zmianę nastawienia Berlina i obecność Niemiec na spotkaniach inicjatywy (uznając Niemcy za głównego partnera w relacjach międzynarodowych i nie chcąc zatargów z nim). Koncepcja Trójomorza według władz chorwackich stanowi w niewielkiej mierze konkurencję wobec chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku. Nie chcąc zatem zatargu z Pekinem, władze w Zagrzebiu starają się „grać na dwóch fortepianach”, podkreślając zarówno wagę Inicjatywy Trójomorza, jak i współpracy w formacie 17+1. Znaczenie tego drugiego jest dla Zagrzebia o tyle istotne, że pozwala na utrzymanie pewnych więzi instytucjonalnych z państwami postjugosłowiańskimi nienależącymi do Unii Europejskiej oraz do Inicjatywy Trójomorza (ważną rolę pełni

w tym względzie wielokrotnie podkreślana wola patronatu dla Chorwatów zamieszkujących zwłaszcza Bośnię i Hercegowinę). Zauważa się w polityce chorwackiej krytyczne podejście Rosji do projektu, zwłaszcza ze względu na wsparcie Stanów Zjednoczonych, ale także próbę uniezależnienia się energetycznego od Federacji Rosyjskiej. Wyrażane są, zwłaszcza wśród lewicowej części elit politycznych obawy przed pogorszeniem stosunków chorwacko-rosyjskich. W polityce chorwackiej ma również miejsce negatywny odbiór Turcji w związku z rozwojem konkurencyjnej infrastruktury energetycznej (TurkStream). Interesująca i zastanawiająca jest niemalże nieobecność Włoch w dyskursie politycznym poświęconym Inicjatywie Trójomorza, wszak jest to duży i liczący się w polityce europejskiej sąsiad Chorwacji (największy partner handlowy Chorwacji). Po części tłumaczyć to można tym, że od pewnego czasu Włochy są pochłonięte niemal wyłącznie problemami wewnętrznymi (kryzys gospodarczy, migracyjny, zdrowotny – związany z pandemią).

Zakończenie

Projekt Inicjatywy Trójomorza na gruncie polityki chorwackiej był od początku autorską inicjatywą prezydent Kolindy Grabar-Kitarović, działającej „w pojedynkę”, wpisana w jej wyraźną proamerykańską postawę w polityce zagranicznej. Nie był (i nie jest nadal) efektem konsensusu głównych sił politycznych w Chorwacji, ale też przez długi czas nie był jednakowo postrzegany w ramach rządzącej Chorwackiej Wspólnoty Demokratycznej. Po wyborach prezydenckich w 2020 r. koordynację współpracy w ramach Inicjatywy Trójomorza przesunięto z ośrodka prezydenckiego (wyrażającego sceptyczny stosunek do Inicjatywy) do ośrodka rządowego, na poziom konsultacji międzyresortowych (planuje się powołanie biura koordynującego). Rząd Plenkovicia z postawy umiarkowanie sceptycznej wobec Trójomorza, od czasu zainteresowania Niemiec pełnoprawnym uczestnictwem w Inicjatywie, ewoluował na pozycję ostrożnego orędownika tego formatu współpracy. Chorwacja wycofała się z roli lidera projektu na pozycję obserwatora sondującego korzyści z rozwoju współpracy w ramach Trójomorza, w którym ważną rolę odgrywać będą państwa Grupy Wyszehradzkiej jako „jądro Trójomorza” oraz Rumunia.

W wymiarze faktycznych działań, a nawet deklaracji politycznych, Inicjatywa Trójomorza jest jedną z kilku form współpracy międzynarodowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, której priorytetowy charakter

jest mocno dyskusyjny, zważywszy choćby na wolę rządu chorwackiego pogłębiania współpracy w ramach formatu 17+1 (kwestia finansowania dużych projektów infrastrukturalnych).

Głównym powodem udziału Chorwacji w Inicjatywie Trójomorza są korzyści oczekiwane w związku z rozbudową sieci gazociągowej (uruchomienie terminala LNG na wyspie Krk, projekt Gazociągu Jońsko-Adriatyckiego) oraz z modernizacją linii kolejowej Rijeka – Karlovac i rozbudową portu w Rijece. Udział Chorwacji w Inicjatywie (jako członka – założyciela) ma też w założeniu zwiększać rozpoznawalność tego kraju jako państwa środkowoeuropejskiego (nie bałkańskiego).

Czynnikami osłabiającymi obecnie lub potencjalnie zaangażowanie Chorwacji w Inicjatywę są zwłaszcza: sceptyczny stosunek Niemiec do Trójomorza, ryzyko znaczącego pogorszenia relacji z Federacją Rosyjską, uznawanie Trójomorza jako projektu godzącego w integralność UE.

Powyższe wnioski z przeprowadzonych analiz pozwalają na postawienie kilku hipotez o charakterze prognostycznym:

- Kluczem do rozumienia stanowiska Chorwacji wobec Inicjatywy Trójomorza są rozbieżne interesy Niemiec i Stanów Zjednoczonych Ameryki w stosunku do regionu. To, jakie stanowisko zajmować będzie Chorwacja zależy od tego, który z ośrodków władzy – Berlin czy Waszyngton oferować będzie władzom w Zagrzebiu większe długofalowe korzyści z tytułu zaangażowania w 3SI. Elity chorwackie zdają sobie sprawę z niewielkiego znaczenia swojego państwa w polityce międzynarodowej czy nawet europejskiej, starając się lawirować pomiędzy opcją euro-atlantyczną a europocentryczną (UE).
- Stąd też, a także z uwagi na brak konsensusu w polityce zagranicznej między głównymi siłami politycznymi, nie należy oczekiwać, że Chorwacja będzie aktywnym członkiem Inicjatywy wnoszącym do niej nowe pomysły i propozycje rozwiązań systemowych. Chorwacja będzie starała się raczej dopasować do wypracowywanych projektów w zakresie energetyki, transportu i cyfryzacji, zabiegając o ich korekty tam, gdzie będzie to korzystne dla Zagrzebia.
- Należy oczekiwać, że rząd w Zagrzebiu będzie aktywnie działać na rzecz pełnoprawnego członkostwa Niemiec w 3SI, albowiem Chorwacja jako małe państwo istotnie uzależnione gospodarczo od Berlina oraz będące od niedawna członkiem UE nie będzie chciała ryzykować pogorszenia swoich relacji z najsilniejszym państwem UE.
- Zabezpieczeniem na wypadek niepowodzenia projektu Trójomorza ma być szereg projektów infrastrukturalnych realizowanych w kooperacji z Chinami, czego forpocztą jest budowa mostu łączącego wybrzeże

- Chorwacji z półwyspem Pelješac finansowana w znacznej mierze ze środków UE. Dobre relacje z Chinami wydają się pełnić rolę zabezpieczenia na wypadek fiaska 3SI i wycofania się Stanów Zjednoczonych Ameryki z inwestycji w regionie Europy Środkowej. Relacje z Pekinem są też o tyle ważne, że Chiny stają się coraz bardziej liczącym się inwestorem w południowej części Europy Środkowej i póki co, najwięcej korzyści z tego tytułu czerpią Serbia i Węgry (sąsiedzi Chorwacji).
- Dla Chorwacji wyznacznikiem korzyści wynikających z zaangażowania w projekt Trójmorza będzie wsparcie Inicjatywy dla głównych inwestycji infrastrukturalnych, ale także zaangażowanie w projekt ze strony Węgier oraz Austrii – dwóch państw odgrywających ważną rolę w południowo-zachodniej części Trójmorza. Póki co obydwa państwa zachowują pewien życzliwy dystans do Inicjatywy.

Bibliografia

- Andrijanić G., *Hrvatska i Inicijativa Triju mora – gdje smo nakon summita u Tallinu?*, <https://narod.hr/hrvatska/hrvatska-i-inicijativa-triju-mora-gdje-smo-nakon-summita-u-tallinu> (13.12.2020).
- Babić M., *Bez integracji Międzymorze może zostać forum dyskusyjnym*, <https://www.cire.pl/item,133844,13,0,0,0,0,0,babic-bez-integracji-miedzymorze-moze-zostac-forum-dyskusyjnym.html> (14.12.2020).
- Čavrak V., *Izvozna orijentacija Republike Hrvatske i makroregija „Baltik-Jadran-Crno more“*, [w:] G. Družić, I. Družić (red.), *Zbornik radova znanstvenog skupa: Modeli razvoja hrvatskog gospodarstva*, Zagreb 2018.
- Dijanović D., *Evo što sve Inicijativa triju mora donosi Hrvatskoj*, <https://direktno.hr/kolumne/evo-sto-sve-inicijativa-triju-mora-donosi-hrvatskoj-158085/> (13.12.2020).
- Frlan-Gašparović I., *Vlada je odlučila, daju milijune za Inicijativu 3 mora koju Milanović kritizira. On neće sudjelovati na summitu*, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/vlada-je-odlucila-daju-milijune-za-inicijativu-3-mora-koju-milanovic-kritizira-on-nece-sudjelovati-na-summitu> (13.12.2020).
- Górka M., *The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe*, «Politics in Central Europe» 2018, nr 3.
- Héj D., *“Make Hungary Great Again.” Do Hungarians Need the Three Seas Initiative?*, «The Polish Quarterly of International Affairs» 2017, nr 2.
- Jakóbowski J., Seroka M., *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161> (13.12.2020).
- Knezović S., Klepo N., *Croatian Foreign Policy in 3D*, Institut za razvoj i međunarodne odnose – The Institute for Development and International Relations, Hanns Seidel Stiftung, Zagreb 2017.
- Kurečić P., *The Three Seas Initiative: geographical determinants, geopolitical foundations, and prospective challenges / Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budućí izazovi*, «Hrvatski Geografski Glasnik» 2018, nr 1.

- Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójomorza w świetle teorii realizmu. Polityczne aspekty nowej formy współpracy duunastu państw / The Three Seas Initiative in the light of the theory of realism: The political aspects of the new form of cooperation between the twelve countries*, «Sprawy Międzynarodowe» 2019, nr 1.
- Penda I.A., *Inicjatywa Triju Mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike / Three Seas Initiative – between economic diplomacy and geopolitics*, «Acta Economica Et Turistica» 2018, nr 1.
- Petrović I., „Hrvatska je mogla puno više napraviti u Inicijativi triju mora, ali ključna je nezainteresiranost Vlade”, <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/ivana-petrovic-analizira-summit-inicijative-tri-mora-u-sloveniji---563770.html> (13.12.2020).
- Plenković: *Vlada ostaje predana ciljevima Inicijative Tri mora. Milanović: Nepotrebno i potencijalno štetno zbog mogućeg zamjeranja Berlinu i Moskvi*, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-protiv-tri-mora-nepotrebno-i-potencijalno-stetno-zbog-moguceg-zamjeranja-berlinu-i-moskvi-sto-cemo-dobiti-jos-jedan-sekretarijat-1051778> (13.12.2020).
- Sadecki A., *Perspektywy współpracy Chorwacji z Grupą Wyszehradzką*, «Komentarze OSW» 2013, nr 166.
- Seroka M., *Chorwacja: dobre perspektywy terminalu LNG na wyspie Krk*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-06-24/chorwacja-dobre-perspektywy-terminalu-lng-na-wyspie-krk> (13.12.2020).
- Starešina V., *Plenković i Milanović ipak se slažu u nečemu – protiv se Inicijativi triju mora*, <https://lider.media/komentari/visnja-staresina-plenkovic-i-milanovic-ipak-se-slazu-u-necemu-protiv-se-inicijativi-triju-mora-133679> (13.12.2020).
- Wójtowicz T., *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative*, «Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate» 2020 nr 1.
- Zubovic M., «*The Three Seas Initiative*»: *Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy*, «Проблемы постсоветского пространства / Post-Soviet Issues» 2019 nr 1.
- Zornaczuk T., *Chorwacja na drodze do przyjęcia euro*, «Biuletyn PISM» 2020, nr 181.